

AYTISHUVDA YONGAN IKKI YULDUZ: MAXTUMQULI VA TURDI SHOIR SHE'RIY BAHSI

Aliyeva D.

*TerDPI Tillar fakulteti O'zbek tili
va adabiyoti yo'nalishi o'qituvchisi*

Toshpo'latova M. va Ne'matova Jahonbibi

TerDPI talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Maxtumquli va Turdi shoir o'rtasidagi aytishuvning badiiy xususiyatlari, poetik ruhiyati hamda ikki ijodkor orasidagi ma'naviy muloqot yoritiladi. Aytishuvdagi obrazlar, so'z tanlovi, g'oyaviy yo'nalish va she'riy ohang uyg'unligi tahlil qilinib, undagi hikmat, hazil, poetik mushohada va ruhiy yaqinlikning o'ziga xos jihatlari ko'rsatib beriladi. Maqola aytishuv janrining o'zbek va turkman adabiy an'alaridagi o'rni hamda ikki shoirning badiiy madaniyatiga qo'shgan hissasini ochib beradi.

В данной статье рассматриваются художественные особенности айтыша между Махтумкули и Турды, а также поэтическое мировосприятие и духовный диалог двух поэтов. Анализируется образная система, выбор слов, идейная направленность и ритмико-интонационная структура произведений. Показаны элементы мудрости, юмора, поэтического размышления и духовной близости, присущие айтышу. Статья раскрывает значение данного жанра в узбекской и туркменской литературных традициях и вклад обоих поэтов в развитие поэтической культуры.

This article explores the artistic features of the poetic exchange (aytishuv) between Maxtumquli and Turdi, focusing on the emotional tone, imagery, and spiritual dialogue reflected in their verses. It analyzes their use of language, thematic direction, and poetic rhythm, highlighting elements of wisdom, humor, reflection, and mutual resonance. The study also reveals the significance of the aytishuv tradition within Uzbek and Turkmen literary heritage and the unique contribution both poets made to the development of poetic culture.

Kalit so'zlar: Maxtumquli, Turdi, aytishuv, she'riyat, shoirlar muloqoti, badiiy ifoda, milliy adabiyot, poetik dialog, lirik muloqot, san'at, ijodiy almashinuv, badiiy meros, adabiy an'ana.

Kirish

She'riyat milliy ruhiyatimizning eng yorqin ifodalaridan biri bo'lib, shoirlarning ijodi orqali xalqning hayotiy tajribalari, tuyg'ulari va falsafiy qarashlari aks etadi.

Maxtumquli va Turdi shoirlarining aytishuv tarzida yozilgan she'rlari esa badiiy muloqotning noyob namunasidir. Ushbu she'rlar orqali ikki shoir o'z fikrlarini, hayotiy kuzatishlarini va dunyoqarashlarini bir-biriga yo'llab, o'zaro ijodiy almashinuvni amalga oshiradi. Maqolada aynan shu shoirlar ijodidagi aytishuv uslubining mohiyati, badiiy xususiyatlari va milliy adabiyotdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, she'rlarning o'quvchiga yetkazadigan hissiy ta'siri va ular orqali xalqning ma'naviy dunyosini anglash imkoniyatlari ham ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

Maxtumquli ijodi turkman adabiyotida chuqur falsafiy tafakkur va badiiy go'zallik bilan ajralib turadi. Shoirning ruhiy olami keng va murakkab, u o'z fikrlarini tabiat, insoniy fazilatlar va hayotiy voqealar orqali ifodalaydi. Maxtumquli ijodida so'z – nafaqat fikr vositasi, balki qalbning ko'zgusi bo'lib, har bir satr o'quvchiga ma'naviy tajriba yetkazadi. Uning she'rlari xalq hayotining turli jihatlarini yoritadi: mehnat va mehr-muhabbat, halollik va rostgo'ylik, vaqt va insonning ma'naviy yo'lini. Aytilgan she'rlar ayniqsa aytishuv uslubida yozilgani bilan diqqatga sazovor. Bu uslubda shoirlar o'zaro muloqot qiladi, bir-biriga savollar bilan murojaat qiladi va javoblar orqali fikr almashadi. Maxtumquli savol beruvchi sifatida turadi, Turdi esa javob beruvchi sifatida fikrlarni izchil ravishda yoritadi. Bu muloqot shakli o'quvchiga shoirlar dunyosiga kirish, ularning tafakkuri va dunyoqarashi bilan tanishish imkoniyatini beradi. Shu tarzda aytishuv she'rlari nafaqat badiiy, balki didaktik maqsadga ham xizmat qiladi. She'rda ishlatilgan obrazlar ramziy va falsafiy ma'noga ega. Masalan, "yashil-qizil o'sadir", "baliq", "kafandir" kabi tasvirlar orqali shoirlar tabiat va inson hayoti hodisalarini ramziy tarzda ifodalaydi. Bu ramziy tasvirlar o'quvchiga tafakkur qilish imkonini yaratadi, chunki har bir obraz bir nechta ma'nolarni o'zida jamlaydi. Kapalak, qabr, cho'pon kabi tasvirlar esa insonning ma'naviy hayoti, vaqt va tabiat bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Aytilgan she'rda shoirlar o'zaro savol-javob orqali ma'naviy va axloqiy mavzularni ham yoritadilar. Masalan, halollik, rostgo'ylik, odamiylik kabi qadriyatlar misol tariqasida uchraydi. Har bir savol o'quvchida izlanish hissini uyg'otadi, har bir javob esa ma'naviy dars sifatida qabul qilinadi. Shu tarzda she'rlar nafaqat badiiy obrazlar bilan, balki inson hayotining falsafiy jihatlarini ochib beradi. Aytishuv uslubi shoirlarning ijodiy almashinuvini ham ko'rsatadi. Maxtumquli va Turdi o'rtasidagi muloqot shoirlararo fikr almashuvning badiiy ko'rinishi bo'lib, bu uslub orqali ijodiy tafakkur boyitiladi. Ular bir-birining fikrini davom ettiradi, tasvirlarni chuqurlashtiradi va badiiy obrazlarni boyitadi. Shu bilan birga, o'quvchi har bir misra orqali tabiat, insoniy hayot va ma'naviy qadriyatlar haqida o'ylashga chorlanadi. Maxtumquli va Turdi shoirlarining aytishuv tarzidagi she'rlari xalq adabiyotining boy va chuqur merosini tashkil etadi. Ular badiiy go'zallik, falsafiy mazmun va ma'naviy saboqlar bilan boyitilgan bo'lib, o'quvchini tafakkurga, o'zini anglashga va hayotiy qadriyatlarni qadrlashga chorlaydi. Shu tarzda, aytishuv

she'rlari o'quvchida iliqlik va ma'naviy uyg'onish uyg'otadi, shoirlar ijodining chuqur ma'nosini ochib beradi. She'ning keyingi qismida shoirlar insonning hayoti, ma'naviy qadriyatlari va tabiat bilan bog'liqligini chuqur yoritadi. Aytilgan savollar orqali insonning o'tmishi, hozirgi va kelajagi haqida tafakkurga chorlanadi, shoirlar esa javoblar bilan bu tafakkurni boyitadi. Bu aytishuv shakli o'quvchiga nafaqat badiiy zavq bag'ishlaydi, balki ma'naviy va axloqiy dars sifatida xizmat qiladi. Maxtumduli va Turdi ijodida ramziy obrazlar juda ko'p ishlatiladi. Shoirlar turli elementlar – tabiat, hayvonlar, qabrlar, ibodat va inson faoliyati orqali falsafiy g'oyalarni yetkazadi. Shu ramziy obrazlar o'quvchini tafakkurga undaydi, ularning har biri inson hayotining turli jihatlarini – o'lim, vaqt, halollik, adolat va mehr-muhabbat bilan bog'liq. Shuningdek, bu obrazlar orqali shoirlar insonni o'z-o'zini anglashga, ma'naviy rivojlanishga chaqiradi. She'ning badiiy xususiyati – bu aytishuv shakli orqali shakllangan dialogdir. Shoirlar o'zaro savol-javob orqali nafaqat fikr almashadi, balki o'quvchiga ham ijodiy tafakkur bilan shug'ullanish imkoniyatini beradi. Har bir javob ramziy jihatdan bir nechta ma'noni o'zida mujassam etadi va o'quvchida hissiy uyg'onish, ma'naviy boyish hosil qiladi. Shuningdek, aytishuv uslubi shoirlarning falsafiy tafakkurini yoritishda muhim ahamiyatga ega. Ular bir-birining fikrlarini davom ettirib, turli tasvirlar va obrazlar orqali dunyoqarashlarini kengaytiradi. Bu esa she'rlarga nafaqat badiiy go'zallik, balki o'quvchi uchun falsafiy mazmun va ma'naviy chuqurlik bag'ishlaydi. Umuman olganda, Maxtumduli va Turdi shoirlarining aytishuv tarzidagi she'rlari xalq adabiyotida noyob o'rin tutadi. Ular falsafiy tafakkur, ma'naviy saboqlar va badiiy ifodani uyg'unlashtirib, o'quvchida iliqlik, tafakkur va ma'naviy uyg'onish uyg'otadi. Shu tarzda, aytishuv she'rlari o'quvchiga shoirlar dunyosiga kirib, inson hayoti, tabiat va ma'naviy qadriyatlar haqida chuqur anglash imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Maxtumduli va Turdi shoirlarining aytishuv tarzidagi she'rlari turkman adabiyotining eng yorqin namunalardan biri hisoblanadi. Ushbu she'rlarda shoirlar nafaqat badiiy go'zallikni, balki falsafiy tafakkur, ma'naviy saboqlar va insoniy qadriyatlarni ham o'quvchiga yetkazadi. Aytilgan savol-javoblar shakli orqali ijodiy muloqot yuzaga keladi, shoirlar o'zaro fikr almashadi va o'quvchini tafakkurga chorlaydi. Ramziy obrazlar va falsafiy mazmun she'rlarni nafaqat o'qish zavqini oshiradi, balki o'quvchida hayot, ma'naviyat va insoniylik haqida chuqur anglash hissini uyg'otadi. Shu tarzda, aytishuv she'rlari nafaqat milliy adabiyotimizning boy merosi, balki o'quvchi qalbini boyituvchi, tafakkurni kengaytiruvchi ma'naviy manba sifatida qadrlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Maxtumquli, Turdi. Turkman adabiyotida aytishuv she'rlari. Ashgabat, 2015.
2. Abdurahmanov, O. Turkman xalq she'riyati va Maxtumquli ijodi. Toshkent, 2018.
3. Nazarov, S. Maxtumquli va Turdi ijodida badiiy muloqot. Badiiy meros, 2020.
4. Qodirov, T. Milliy adabiyotda aytishuv uslubi. Samarqand, 2017.
5. Hasanov, R. Maxtumquli she'rlari: ramziy va falsafiy tahlil. Ashgabat, 2019.
6. Turdiyev, E. Turkman she'riyatida shoirlar muloqoti. Toshkent, 2021.